

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زبان‌شناسی جنسیتی

با نگاهی به وبلاگ

هیس! دخترها فریاد نمی‌زنند

مؤلفان:

پونه محمدی (کارشناس ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی)

دکتر ستاره مجیدی (استادیار زبان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی)

سرشناسه : محمدی، پونه، ۱۳۶۵ -

عنوان و نام پدیدآور : زبان‌شناسی جنسیتی: با نگاهی به فیلم هیس! دخترها فریاد نمی‌زنند / مولفان پونه محمدی، ستاره مجیدی؛ ویراستار سیده هستی حسینی.

مشخصات نشر : تهران : منتشران اندیشه، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری : ۱۲۸ ص.

شابک : ۵-۸۳-۷۴۸۵-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۱۹-۱۲۸.

موضوع : ۵. هیس! دخترها فریاد نمی‌زنند (فیلم: ۱۳۹۲) -- تاریخ و نقد

موضوع : Hush! Girls Don't Scream (Motion picture: 2013) — History and criticism

موضوع : ۳. گمان انتقادی

Critical discourse analysis

موضوع : هویت جنسی در سینما

Gender identity in motion pictures

شناسه افزوده : ستاره، مجیدی، ۱۳۶۸ -

رده بندی کنگره : ۱۳۹۷ ۳۳۰۲۰۹۷/۲ PN

رده بندی دیویی : ۷۹۱/۴۳۷۲

شماره کتابشناسی ملی : ۵۲۵۲۵۱۲

♦ نام کتاب: زبان‌شناسی جنسیتی با نگاهی به فیلم هیس!

دخترها فریاد نمی‌زنند

♦ ناشر: منتشران اندیشه

♦ مؤلفان: پونه محمدی- دکتر ستاره مجیدی

♦ ویراستار: سیده هستی حسینی

♦ صفحه‌آرایی و طراحی جلد: شهرام خلخالی

♦ نوبت چاپ: اول- ۱۳۹۷

♦ تعداد: ۱۰۰۰ جلد

♦ قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

♦ شابک: ۵-۸۳-۷۴۸۵-۶۰۰-۹۷۸

montasharanandisheh@yahoo.com

فهرست

۶	 مقدمه
۸	 جنسیت
۸	 تحلیل گفتمان انتقادی
۹	 زبان‌شناسی جنسیت
۹	 نگار
۱۰	 فصل نخست: تحلیل گفتمان
۱۳	 مفروضات و ویژگی‌های تحلیل گفتمان
۱۵	 فصل دوم: تحلیل گفتمان انتقادی
۱۷	 اصول تحلیل گفتمان انتقادی
۲۰	 فصل سوم: دیدگاه لاکلا و موله در تحلیل گفتمان
۲۳	 فصل چهارم: نظریه تحلیل گفتمان فردی
۲۸	 فصل پنجم: توصیف، تفسیر و تبیین در تحلیل گفتمان
۳۳	 فصل ششم: زبان و جنسیت
۳۶	 فصل هفتم: زبان‌شناسی جنسیت
۳۸	 تفاوت‌های جنسیتی در زبان
۴۱	 فصل هشتم: فمینیسم فرهنگی
۴۳	 مؤلفه‌های نوشتار زنانه
۴۴	 جنسیت و تفاوت‌های نگارشی
۴۵	 جنسیت و سبک نگارش
۴۷	 فصل نهم: جنسیت از نگاه پژوهشگران ایرانی و غیرایرانی
۴۸	 آنچه پژوهشگران ایرانی در باب جنسیت نگاشته‌اند

۵۶	آنچه پژوهشگران غیرایرانی در باب جنسیت نگاشته‌اند
۶۲	فصل دهم: تحلیل گفتمان انتقادی از نگاه پژوهشگران ایرانی و غیرایرانی
۶۳	آنچه پژوهشگران ایرانی در باب تحلیل گفتمان انتقادی نگاشته‌اند
۷۳	آنچه پژوهشگران غیرایرانی در باب تحلیل انتقادی گفتمان نگاشته‌اند
۷۹	فصل یازدهم: مورد پژوهی
۸۰	چکیده
۸۱	مقدمه
۸۱	فرضیه‌های پژوهش
۸۱	اهداف پژوهش
۸۲	محدودیت‌های پژوهش
۸۲	روش پژوهش
۸۲	روش گردآوری داده‌ها
۸۲	روش تحلیل داده‌ها
۳۸	معرفی شخصیت‌های فیلم «هیس! دخترها فریاد نمی‌زنند»
۳۸	خلاصه فیلم «هیس! دخترها فریاد نمی‌زنند»
۸۶	تحلیل داده‌ها
۱۱۱	مرحله تبیین داده‌ها
۱۱۲	خلاصه پژوهش
۱۱۲	بررسی فرضیه‌های تحقیق
۱۱۳	نتایج تحقیق
۱۱۹	منابع و مأخذ

● مقدمه

با سیطرهٔ روزافزون تصاویر در دوران معاصر و غلبهٔ «فرهنگ دیداری»، توجه به روش‌های تحلیل تصاویر و متون دیداری نیز افزایش یافته است. نظریه‌پردازان این حوزه امروزه سعی می‌کنند تا ضمن اشاره به پیچیدگی‌های نظری تحلیل تصاویر به مدلی برای تحلیل گفتمان فیلم دست یابند. تحلیل گفتمان^۱ که در زبان فارسی به «سخن‌کاوی»، «تحلیل کلام» و «تحلیل گفتار» نیز ترجمه شده است، یک گرایش مطالعاتی بینارشته‌ای است که از اواسط دههٔ ۱۹۶۰ تا اواسط دههٔ ۱۹۷۰ در پی تغییرات گستردهٔ علمی-معرفتی در رشته‌هایی چون انسان‌شناسی، قوم‌نگاری، جامعه‌شناسی خرد، روان‌شناسی ادراکی و اجتماعی، شعر، معانی بیان، زبان‌شناسی، شاد‌شناسی، رسانه و علوم ارتباطی و سایر رشته‌های علوم اجتماعی و انسانی علاقه‌مند به مطالعات نظام‌مند ساختار و کارکرد و فرایند تولید گفتار و نوشتار ظهور کرده است. این گرایش به دلیل ریشه‌های بودن، خیلی زود، به‌عنوان یکی از روش‌های کیفی در حوزه‌های مختلف علوم اجتماعی، علوم اجتماعی، ارتباطات و زبان‌شناسی انتقادی مورد استقبال واقع شد (کریمی، ۱۳۸۷: ۲۱۰).

امروزه رسانه‌های جمعی زمینه را برای بیان مسائل زندگی در سطح ملی و بین‌المللی فراهم آورده‌اند. صنعت سینما در نقش رسانه‌ای تأثیرگذار، برای نمایش و معرفی برخی از این عناصر اصیل در قالب الگویی پایدار کوشیده است؛ اما از ادای شکل‌گیری تا کنون، به دلیل محدودیت‌های هر دوره، تنوع ژانر اندکی داشته است و همین موضوع بر شخصیت‌پردازی فیلم‌ها و ارائه الگوهای انسانی و شخصیت‌های رفتاری و اخلاقی تأثیر چشمگیری داشته است. فیلم‌های اکران‌شده در سینما خواه آشکار، خواه نهان سرشار از گفتمان‌های جنسیتی‌اند. اینکه زن یا مرد کیست و چگونه باید در فضاهای مختلف رفتار کند، حسی از فرهنگ جنسیتی است که نهادهایی چون رسانه تولید می‌کنند. بنابراین، در عصر فراواقعیت که تمایز میان امر واقعی و مجازی خدشه‌دار شده است بازنمایی‌های جنسیتی در فیلم‌ها اهمیت بیشتری می‌یابد.

جنسیت^۲ یکی از مهم‌ترین بخش‌های هویت آدمی است که از طریق فرایند جامعه‌پذیری به‌ویژه در دورهٔ کودکی در انسان شکل می‌گیرد. این فرایند به شیوه‌های گوناگونی از جمله مطالعهٔ آثار ادبیات داستانی امکان‌پذیر می‌شود. از این‌رو، محتوای این آثار مانند نحوهٔ معرفی

1 Discourse Analysis

2 Gender

نقش‌های زن و مرد، تعامل شخصیت‌ها با یکدیگر، خلق موقعیت‌ها، کاربست نمادها و نظایر آن دارای اهمیت ویژه‌ای است (آقاگل‌زاده، ۱۳۸۸: ۶۹)؛ فیلم‌نامه «هیس! دخترها فریاد نمی‌زنند» از جمله آثار تأثیرگذار پوران درخشنده، کارگردان و فیلم‌نامه‌نویس ایرانی می‌باشد. نویسنده با به‌کار بردن شگردهای زبانی و هنری که ویژه اوست، هماهنگی و انسجام خاصی را در داستان‌ش به‌وجود آورده است. زبان شخصیت‌های داستان، مناسب با منزلت، جنسیت و اجتماع. آن‌ها ساخته و پرداخته شده است. به‌طوریکه هر یک از آن‌ها زبان خاص خود را دارا هستند. از طرف دیگر، نویسنده برای اینکه وحدت و انسجام داستان را حفظ کند، زبان راوی را نیز هماهنگ با زبان شخصیت‌های داستان آورده است. شخصیت‌ها رکن اصلی داستان هستند و اصلاً داستان، خاطر آن‌ها آفریده شده است، به همین دلیل باید با دقت پروراندۀ شوند و به‌وسیلهٔ زبان و واژگان‌شان به خواننده معرفی شوند. هر واژه‌ای با قرار گرفتن در جمله‌ای خاص، معنای متفاوتی را بر ذهن خواننده القا می‌کند، به همین خاطر، نویسنده باید به‌گونه‌ای واژگان را در جایگاه خود قرار دهد که جملات، به‌تنهایی، و بدون دخالت او معرف جایگاه طبقاتی، فکری، سنی، تحصیلی و شغلی شخصیت‌های داستان باشد. آن‌ها به‌وسیلهٔ زبان برگزیدهٔ نویسنده خلق و پرورده می‌شوند و اگر نویسنده این زبان را خوب ساخته و پرداخته کرده باشد، خواننده تا سالیان سال با این زبان‌های خیالی احساس نزدیکی می‌کند، اما اگر این واژگان و عبارات بی‌مناسبت با منش فکری و خصوصیات زیستی‌شان آفریده شود، شخصیت‌ها غیرطبیعی و غیرواقعی به‌نظر می‌رسند. در تحلیل متن یک فیلم، ویژگی‌های زبانی به‌طور گسترده مورد توجه قرار می‌گیرد، و این موضوع مستلزم تحلیل رویهٔ گفتمان است، برای تحلیل رویهٔ گفتمان نیز رجوع به ویژگی‌های زبانی متن اثری است. انتخاب‌ناپذیر است، هر چند به لحاظ تحلیلی این دو از هم متمایزند. در تحلیل گفتمان متن، خصوصیات صوری از قبیل کلمه‌ها، دستور زبان، نحو و انسجام جملات تأکید می‌گردد، لذا برای تحلیل فیلم نیز توجه به این موارد ضروری است. از این‌رو، در این کتاب این موضوع مورد بررسی قرار می‌گیرد که نویسندهٔ فیلم‌نامه، تا چه حد برای پرداختن به شخصیت‌های داستانی‌اش در داستان «هیس! دخترها فریاد نمی‌زنند»، از زبان آن‌ها کمک گرفته است؟ و زبان آن‌ها تا چه اندازه متناسب با شخصیت‌هایشان ساخته و پرداخته شده است؟ همچنین آیا جنسیت بازیگران، تفاوتی در ساختار زبانی آن‌ها در داستان ایجاد نموده است؟ و آیا گفتمان حاکم بر داستان متناسب با شخصیت افراد و نگرش^۱ نویسنده می‌باشد؟

از آنجا که بررسی و تحلیل فیلم می‌تواند در شناخت لایه‌های پنهان گفتمان حاکم بر فیلم مؤثر واقع گردد تا دیدگاه نویسنده را بهتر به مخاطب انتقال دهد، همچنین بررسی شخصیت‌های فیلم نیز در شناسایی مؤثرتر هدف فیلم به میزان زیادی تأثیرگذار است. تا کنون در ایران پژوهش‌های ارزشمندی در زمینه تحلیل گفتمان انتقادی^۱ صورت گرفته است و مؤلفان کتاب حاضر نیز در راستای همان پژوهش‌ها اقدام به بررسی فیلم‌نامه «هیس! دخترها فریاد نمی‌زنند» نموده‌اند تا از آن طریق بتوانند صحنه‌های دیگر بر میزان کارآمدی این رویکرد و به خصوص نظریه فرکلاف^۲ گذارده و دلیل و شاهد جدید و متفاوتی بر این مهم بیافزایند. مشخص گردد که شخصیت‌پردازی افراد تا چه میزان تحت تأثیر دیدگاه نویسنده است. بنابراین، نگاه به این کتاب دارای اهمیت می‌باشد.

● جنسیت

واژه جنسیت یک مفهوم اجتماعی است و با واژه جنس که معمولاً برای بیان همان موضوع ولی از دیدگاه زیست‌شناسی به کار می‌رود، متفاوت است. جنسیت شامل رفتارها، نقش‌های اجتماعی و اندیشه‌های اجتماعی است که فرهنگ حاکم بر هر جامعه به عهده آن می‌گذارد (هولمز،^۳ ۱۹۹۲: ۱۵۷).

● تحلیل گفتمان انتقادی

فرکلاف (۲۰۰۱) معتقد است تحلیل گفتمان انتقادی علاوه بر عریان‌سازی چگونگی عملکرد زبان در ابقا و تغییر روابط قدرت در جوامع معاصر، می‌تواند شناخت و آگاهی مردم از نقش زبان در شکل‌دهی، حفظ یا تغییر روابط قدرت را که به ایجاد نظم و استعمار منجر می‌گردد فزونی بخشد. آگاهی مورد نظر نهایتاً ممکن است به ایجاد تغییر و مقاومت در برابر این روابط و نظام ناعادلانه منجر شود (فرکلاف، ۲۰۰۱: ۳۸۲).

1 Critical Discourse Analysis

2 Fairclough

3 Holmse

● زبان‌شناسی جنسیت^۱

زبان‌شناسی جنسیت یکی از شاخه‌های مورد توجه در حوزه جامعه‌شناسی زبان است که به مطالعه تأثیر متغیر جنسیت بر ایجاد گوناگونی‌های زبانی می‌پردازد (کریستال، ۱۹۹۶: ۴۶). کرافت^۲ (۱۳۲: ۱۹۷۲) جنسیت را به‌عنوان یک ساختار نمادین اجتماعی معرفی کرد. به اعتقاد وی نقش‌ها، هنجارها و انتظارات جامعه از فرد است که جنسیت را به‌عنوان ساختار اجتماعی جنسیت معرفی می‌کند؛ به عبارتی از هر جنس انتظار می‌رود که در چارچوب هویت جنسیتی خود عمل کند.

● نگرش

آلپورت^۴ (۱۹۳۵: ۲۸) نگرش را چنین تعریف کرده است: «نگرش یک حالت آمادگی ذهنی و عصبی است که از طریق تجربه سازش می‌یابد و بر واکنش فرد نسبت به تمامی موضوعها و موقعیت‌های وابسته به نگرش تأثیر می‌گذارد و پویا بر جای می‌گذارد.»

1 Gender Linguistics

2 Crystal

3 Croft

4 Alport